

ייצוג חיילים בעבירות משמעת בצבא - המדריך לחייל העומד לדין משמעת

כל חייל כפוף לדין המשמעת הפנימי בצבא (דמ"ש), לחוק השיפוט הצבאי ולדין הפלילי הישראלי. עבירות משמעת בצבא עלולות להעיב על המשך שירותו ועתידו של החייל. להבדיל מהליך פלילי בפני בית דין צבאי, חייל העומד לדין משמעת לא זכאי להיות מיוצג על ידי עורך דין. משום כך, ישנה חשיבות מכרעת לקבל ייעוץ משפטי על-ידי עורך דין צבאי מנוסה טרם ההליך ובמקרים מתאימים אף להגיש חוות דעת סניגור שתכלול את עיקרי הטענות המשפטיות, הראייתיות והאישיות הרלוונטיות מטעמו של החייל העומד לדין. עו"ד אסף דוק מסביר מהו הדין המשמעת בצבא, מהן זכויותיו של חייל העומד לדין משמעת, על חשיבות ההיוועצות בעורך דין לפני הליך משמעת בצבא וכן על הצורך בהגשת חוות דעת סניגור במסגרת ההליך המשמעת.

אודות הדין המשמעת בצבא - דמ"ש

דין משמעת הוא כלי פנים-ארגוני שמטרתו השלטת משמעת וסדר בארגון. יש ארגונים המבססים את הדין המשמעת אצלם על דין משמעת חיצוני, כמו עיריות הכפופות להוראות שירות המדינה, ויש ארגונים המנסחים קוד התנהגות מותאם עבורם, כגון צה"ל. בדרך זו הדין המשמעת הנהוג בצבא"ל יהיה שונה מהדין המשמעת החל על עורכי דין, אדריכלים, רופאים ומקצועות אחרים.

הצבא, מעצם תפקודו בתוך מדינת ישראל כפוף לדינים החלים על כל אדם, כגון הדין הפלילי והדין התעבורתי. נוסף על דינים אלה שכל חייל כפוף להם, על המשרת בצבא"ל גם להישמע לדין המשמעת הצבאי. ברוב הפעמים יישפט החייל בתוך המערכת הצבאית גם אם עבר על הדין הפלילי הארצי, אחת על כמה וכמה כאשר מדובר בדין משמעת פנימי של הצבא. על אף שמדובר במערכת מסודרת ומקצועית מאוד, חשוב מאוד לקבל ייצוג מקצועי מטעם עורך דין צבאי המכיר לעומק את המערכת הצבאית, השיטות שלה וההתנהלות שלה בדין הפלילי והמשמעת כאחד.

כפי שצוין לעיל, כל ארגון מקבל על עצמו הוראות של דין משמעת חיצוני או מנסח עבור עצמו דיני משמעת. בחוקים פנימיים אלה מנוסחים הן העבירות המוגדרות כעבירות משמעת והן העונשים שיוטלו על מי שעובר עליהן.

ההליך המשמעת בצבא מעוגן בפקודת מטכ"ל מספר 33.0302 - דין משמעת. המטרה של הדין המשמעת היא לתת מענה מיידי ויעיל במקרים שבהם מועלת תלונה כלפי חייל על ביצוע עבירת משמעת. בדרך כלל עבירות משמעת הן עבירות במדרג החומרה הנמוך שאינן מצדיקות פניה להליכים פליליים. עם זאת, ההשלכות שלהן עבור החייל עלולות להיות חמורות, כפי שייסקר להלן. עבירות שניתנות לשיפוט בדין משמעת הן:

עבירות צבאיות (סעיפים 43-135 בחוק השיפוט הצבאי).

עבירות תעבורה במסגרת צבאית.

עבירות על החוק למניעת הטרדה מינית.

עבירות על תקנות שירות ביטחון - חובות אנשי מילואים שאינם בשירות מילואים פעיל.

□ עבירות על חוקי צער בעלי חיים.

עבירות משמעת אלה הן רק עבירות שהתבצעו במסגרת הצבא ואשר העונש עליהן לא עולה על 3 שנות מאסר.

כיצד מתקיים ההליך המשמעתי בצבא

דיני משמעת מתבצעים בפני קצין שיפוט בדרגות שונות, לפי החייל הנשפט וחומרת העבירה:

□ **הטרדות מיניות** - קצין השיפוט יהיה בדרך כלל בדרגת אל"מ ומעלה, משפטן או אדם שעבר הכשרה מיוחדת בתחום.

□ **עבירות ביטחון מידע או עבירות תנועה** - קצין מדרגת סא"ל ומעלה.

□ **עבירות נסיעה בטרמפים** - קצין מדרגת אלוף משנה ומעלה.

□ **עבירות נסיעה בטרמפים בעקבות מבצע של המשטרה הצבאית** - קצין מדרגת תא"ל.

יש כמה סוגים של קציני שיפוט: קצין שיפוט זוטר הוא כל קצין שיפוט בדרגת סגן או סרן. בדרגת סגן הוא עבר את מבחן חוק השיפוט הצבאי, בדרגת סרן הוא עבר מבחן דין משמעתי בבי"ס למשפט צבאי; קצין שיפוט בכיר הוא בדרגת רב סרן ועד הרמטכ"ל; קצין שיפוט בכיר מיוחד הוא בעל מינוי או הכשרה מיוחדת לדון בעבירות משמעת מסוימות.

אם יוחלט בסופו של דבר לפתוח חקירה של מצ"ח (משטרה צבאית חוקרת), קצין השיפוט לא יכול לדון את החייל עד שיגיעו מסקנות החקירה. כלומר קציני שיפוט רשאים לא יכולים לשפוט בעבירות שנפתחו בגין חקירות מצ"ח או שחלה חובה לפתוח חקירת מצ"ח בגינה. כמו כן יש עבירות תנועה מסוימות שלא יישפטו בדין משמעתי.

את התלונה על עבירת המשמעת יש להגיש לא יאוחר מ-7 ימים מיום ביצוע העבירה או מהיום שבו נודע לראשונה על ביצועה. רשאים להגיש תלונה בעלי תפקידים אלה:

□ המפקד הישיר הממונה על החייל, גם אם דרגתו זהה לשלו.

□ קצין שיפוט מדרגת סגן נגד חייל המשרת ביחידתו, או נגד חייל לשעבר עבירות משמעת בתחומי המחנה שלו, בתנאי שהחייל נמוך ממנו בדרגה.

□ נגד בכיר, החל מדרגת רס"ר, נגד כל חייל שמשרת ביחידתו, בתנאי שהחייל נמוך ממנו בדרגה.

□ רס"ר משמעת נגד כל חייל (גם זה שגבוה ממנו בדרגה), ובתנאי שהוא נמצא במחנה שעליו אחראי הרס"ר. כמו כן באפשרות הרס"ר להגיש תלונה נגד כל חייל נמוך ממנו בדרגה בכל מקום שאינו בסיס צבאי.

□ במחנה רב יחידתי רשאים להגיש תלונה הנגד הבכיר, ש"ג ומש"ק משמעת, על כל חייל שנמצא בשטח המחנה.

□ מפקד מרפאה או אחראי מרפאה צבאית, נגד כל חייל שנמוך מהם בדרגה בגין ביצוע עבירות משמעת בתחומי המרפאה.

□ שוטר צבאי כנגד כל חייל, בכל דרגה, בכל מקום.

□ פרקליט צבאי רשאי להגיש תלונה נגד כלל החיילים.

אם חייל מואשם בעבירה נגד מפקדו הישיר, הוא לא יוכל לשפוט אותו בגלל ניגוד עניינים. עם זאת, לא תמיד התלונה תתבטל בגין כך. כמו כן קצינים בדרגת רב אלוף (הרמטכ"ל עצמו) לא יעמוד בפני דין משמעת, אלא יזומנו לבירור בפני שר הביטחון. הוא יכול לנזוף ברמטכ"ל, לכתוב הערה בתיקו האישי ואף לפטרו. קצינים בדרגת תת-אלוף ואלוף יזומנו לבירור בפני הרמטכ"ל על עבירות משמעת.

לאחר שבעל אחד מהתפקידים הנ"ל הגיש את התלונה, היא תובא לדיון בפני אחד מקציני השיפוט, זוטרי, בכיר או בכיר מיוחד, לפי נסיבות עבירת המשמעת. על הקצין לוודא את זהות החייל, להודיע לו מה ההאשמות נגדו, לאפשר לו לסרב להישפט בפניו ולאפשר לו לבקש להישפט בפני קצין שיפוט בדרגה גבוהה יותר או בפני בית דין צבאי. לפעמים באותו מעמד יחליט קצין השיפוט שהתלונה מיותרת והוא יבטלה.

הדין המשמעת מתועד בטופס תלונה מספר 630. בטופס יש לרשום את פרטיו האישיים של החייל, פרטיו של קצין השיפוט עצמו והדיון עצמו, כולל העדויות, הראיות וההחלטה לזכות את החייל או להרשיעו, והעונש שהוטל עליו. הטופס עצמו כולל פירוט של העבירות הנפוצות ופירוט הסמכויות של קציני השיפוט. על קצין השיפוט למלא טופס הנמקה אם דן את החייל לעונש מחבוש. ההנמקות הן מגוונות ויכולות להיות עדות של חייל אחר, עברו המשמעת של חייל ועוד. קצין השיפוט יכול להחליט שתי החלטות בלבד, אם החייל אשם או זכאי. אם הוא אשם, הוא יכול לגזור עליו עונשים המוגדרים תחת מגבלות הסמכויות שלו, כאשר טווח העונשים מוגדר בסעיפים 152-153 בחוק השיפוט הצבאי:

□ **התראה.**

□ **ריתוק למחנה** - משך זמן הריתוק נקבע לפי דרגת החייל, היחידה שהוא משרת בה וסוג שירותו (סדיר או קבע).

□ **קנס** - גובה הקנס נקבע לפי דרגת החייל וסוג שירותו (סדיר או קבע).

□ **נזיפה.**

□ **נזיפה חמורה** - רשאי להטילה רב קצין שיפוט בדרגת סגן אלוף או אלוף משנה ומעלה.

□ **מחבוש** - יכול להטיל רק קצין שיפוט ברמה של סרן ומעלה, כאשר סרן יכול להטיל עד 5 ימי מחבוש ואילו דרגות השיפוט הגבוהות יותר יכולות להטיל מחבוש לפרקי זמן ממושכים יותר.

□ **הורדה בדרגה אחת** - רשאי להטיל רק קצין שיפוט בדרגת סגן אלוף או אלוף משנה ומעלה.

□ **פיצויים** - בגין הנזק שגרם החייל, תלויים בגובה משכורתו ובסוג השירות שלו (סדיר או קבע).

קצין השיפוט יכול לתת כמאסר על תנאי רק מחבוש, ואילו את שאר העונשים יש לבצע מיד או לאחר פרק הזמן שעליו הורה קצין השיפוט. על קצין השיפוט חלות חובות רבות והוא כפוף למגבלות החוק. נוסף על כך, לחייל עצמו יש זכויות במהלך ההליך, גם המשמעת. משום כך חשוב לקבל ייעוץ משפטי שיכול להיות ההבדל בין נזיפה לבין עונשי מאסר.

זכויות החייל בדין משמעת

כפי שנאמר לעיל, לחייל יש זכויות בהליך השיפוט בדין המשמעת:

- זכותו להיות נוכח בדין.
 - זכותו לעין בחומר החקירה שנמצא אצל קצין השיפוט ולעין בתלונה.
 - זכותו לזמן עדים כדי להוכיח את הטענות שלו ואף להציג מסמכים רלוונטיים. קצין שיפוט לא יכול להכריע על אחריות החייל בתלונה, אם לא אפשר לעדים שהביא להשמיע את עדותם ו/או להציג את הראיות שלו.
 - החייל זכאי להביא בפני קצין השיפוט חנות דעת סגור. במידה והעמדה לדין מתקיימת על בסיס הוראת פרקליט לשיפוט בדין משמעת - יש לחייל זכות להגיש חוות דעת סגורה מטעמו שתכלול את עיקרי הטענות הראייתיות, המשפטיות והאישיות הרלוונטיות, זאת על מנת לנסות ולהשפיע על תוצאת ההליך המשמעת. **זהו למעשה המסמך המשפטי היחיד שבאפשרותו של חייל העומד לדין משמעת להגיש, מכאן חשיבות עריכתו והגשתו על ידי עורך דין צבאי מנוסה.**
 - לחייל יש זכות להגיש ערעור תוך 15 יום ממתן פסק הדין המשמעת למפקד של קצין השיפוט. רק החייל עצמו יכול לערור, אלא במקרים חריגים שבהם יכול גם הפרקליט הצבאי לערור. תוצאות הערר יכולות להיות דחייתו, לקבל את הערר ולזכות את החייל, להקל בעונשו אך גם להחמיר בעונשו. יש לדעת שניתן לערור על תוצאות התלונה רק פעם אחת, כך שתוצאות הערר הזה תהיינה סופיות.
 - בקשת מחילה - חייל זכאי להגיש בקשת מחילה על העונש שקיבל בהליך המשמעת בפני האלוף שאליו כפוף החייל. הקצין יכול להיענות לבקשת המחילה או לדחות אותה, אך אינו יכול להחמיר בעונש שהטיל קצין השיפוט.
 - בג"ץ - במקרים נדירים יכול חייל להגיש עתירה לבג"ץ על הליכי משמעת, אך יש להיערך לכך בקפדנות.
- על אף זכויות אלה, יודגש כי במהלך הדיונים המשמעתיים החייל לא יכול להיות מיוצג על ידי עו"ד ולכן חשוב לקבל את הייעוץ טרם ההליך.

מדוע חשוב לקבל יעוץ משפטי בכל הליך משמעת צבאי?

חשוב מאוד לקבל יעוץ משפטי בכל הליך שיפוטי שמתקיים בצבא, הן פלילי והן משמעת:

- **התייעצות בטרם דיון משמעת** - כאשר חייל עומד בפני דין משמעת הוא רשאי להתייעץ עם העו"ד רק לפני שהוא נכנס להישפט ולא במהלך הדיון עצמו. העו"ד הצבאי יוכל לומר לו מה העונשים הצפויים לו, כיצד הוא יוכל לסגור על עצמו ואף לבצע עימו סימולציות של ההליך הצפוי לו.
- **היערכות לדיון משמעת** - מי שמציג את הראיות הוא החייל עצמו, ולכן ההיעוצות עם העו"ד בטרם הדיון יכולה לסייע לחייל להחליט אם כדאי לו לנתב את הדיון לשאלת האשמה עצמה או לעונש או לשתייהן. לדוגמה, ייתכן וברור שהחייל אשם והוא יודה בעבירת משמעת המיוחסת לו, אולם הוא יוכל לבקש עונשים קלים מהצפוי. ההכנה של העו"ד תסייע לו להוכיח את טענותיו בכל המישורים, ולהתמודד עם האישומים נגדו ועם העונשים הצפויים לו.

- **הצגת חוות דעת סניגור** - כפי שנאמר, עו"ד לא יכול לייצג את החייל במהלך הדיון, אולם החייל יכול להציג לקצין השיפוט חוות דעת מאת סנגור. כמובן שעו"ד מיומן ידע כיצד לכתוב את חוות הדעת בדרך הטובה ביותר ולטובת החייל.
- **בדיקת תקינות ההליך המשמעת** - העו"ד יכול לבדוק את כל ההליך המשמעת גם לאחר שהסתיים. למשל אם נפל פגם במילוי הטופס, כיצד נעשה מעצר החייל אם אכן נעצר, האם נשפט בפני קצין שיפוט בדרגה המתאימה, האם אכן העבירה שעבר היא עבירת משמעת, האם בטופס 630 מולאו כל ההנמקות וכדומה.
- **הדרכה לקראת ערר** - משום שניתן לערער רק פעם אחת, חשוב לקבל ייעוץ משפטי, גם אם בהליך המשמעת עצמו לא התקבל ייעוץ כזה. עו"ד מנוסה יכול להאיר נקודות משפטיות על כשלים שהתבצעו בהליך המשפטי ולהדריך את החייל לקראת ערעורו.

חשיבות הייצוג המשפטי בהליך משמעת בצבא

גם החייל הנורמטיבי ביותר עלול למצוא עצמו עומד לדין משמעת בצבא בגלל עבירה שביצע בחוסר תשומת לב או בגלל לחץ חברתי. ההשלכות של הליך כזה על החייל ומשפחתו הן משמעותיות. על כל חייל העומד בפני הליכים משמעתיים בצבא להיוועץ בהקדם עם עורך דין צבאי מנוסה, כדי לדעת מהן האפשרויות העומדות בפניו.

למרות שחיילים לא זכאים להיות מיוצגים על ידי עורך דין צבאי במהלך דיון בעבירות משמעת, חשוב ביותר לקבל ייעוץ משפטי טרם הדיון המשמעתי ואף לאחר שהדיון הסתיים. ייעוץ משפטי מקצועי יכול להביא לביטול העבירה, הקלה בעונש ואף לזיכוי. הקלות אלה משמעותיות מאוד לעתידו של החייל ולתחושת הערך העצמי שלו.

נוכח חשיבותו הרבה של ההליך המשמעתי בצבא ונוכח ההשלכות מרחיקות הלכת שעשויות להיות לו על המשך שירותך הצבאי, עליך להתייחס אליו בכובד ראש ולהיוועץ בהקדם בעורך דין צבאי באשר לאפשרויות השונות העומדות בפניך. באפשרותך ליצור עימנו קשר בכל שעה בטלפון **052-6885006** או באמצעות הטופס המקוון באתר.